

kıraat dersleri olarak başlayan Şârrî'nin en önemli hocası âlî isnadlara sahip olan Hacrî'dir (İbn Ubeydullah). Hacrî'den kırâat-i seb'ayı, *el-Muvaṭṭa*'nın Yahyâ b. Yahyâ rivayetini, *Kütüb-i Ḥamse*'yi, Ebû Bekir el-Bezzâr'ın *el-Müsned*'ini ve İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'sini okudu. Endülüs ve Udve (Merakeş) bölgesinde Hacrî'den hadis ve kırâat-i seb'a dersleri alan son öğrenci oldu. Bu sebeple rivayetlerinde çoğunlukla onun isnadını kullandı. Ayrıca Sebte'de Ebû Bekir Yahyâ b. Muhammed el-Hevzenî ve Muhammed b. Hasan b. Kemâd'dan kıraat, Ebû Abdullah Muhammed b. Gâzî es-Sebtî, Ebû Zer el-Huşenî, Eyyüb b. Abdullah el-Fihri'den hadis okudu. Ardından uzunca bir süre kaldığı anlaşılan Fas'a gitti. Orada İbnü'l-Kettânî el-Fendelâvî'den kelâm ve usûl-i fıkıh, Abdürrahîm b. Melcûm ve İbn Rakabe'den hadis dersleri aldı. Arap edebiyatı alanında Ebû'l-Hasan İbn Harûf en-Nahvî, Ebû'l-Hasan b. Âşir el-Huzâî ve İbn Madâ'nın öğrencisi oldu. Kendi öğrencileri arasında Ebû Bekir Ahmed b. Humejd el-Kurtubî, İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî, Ebû Abdullah et-Tancâlî, İbn Ayyâş ve Ebû'l-Abbas b. Ali el-Mâridî sayılabilir.

Şârrî'nin Sebte'deki en önemli faaliyeti Bâbülkasîr yakınlarında bir medrese ve kütüphane kurmasıdır. Uzun yıllar boyunca meşakkatli yolculuklar sonunda büyük paralar ödeyerek elde ettiği birçok nâdir kitabı içeren ve o dönemde Mağrib'de bir benzeri görülmeyen kütüphanesini bu medreseye bağışladı. Kendisinin Doğu İslâm dünyasına sefer yapıp yapmadığı bilinmediği halde bu medreseyi ve kütüphaneyi Doğu İslâm dünyasındaki medreselerin usulüne göre geliştirdiği, giderlerini karşılamak için birçok malını vakfettiği belirtilmektedir. Sebte yöresinin muhaddisi diye bilinen Şârrî, medresesi ve kütüphanesiyle çeşitli konulardaki fihristleri (Hüseynî, s. 180) sayesinde bölgedeki ilmi faaliyetleri ihya etti. Özel notlarını içeren birçok kitabın bulunduğu, ilk umumi kütüphaneler arasında zikredilen bu kurum IX. (XV.) yüzyılın başlarına kadar varlığını sürdürdü. Şârrî, 635 yılı Receb ayından (Şubat-Mart 1238) itibaren medresesinde hadis rivayet etmeye başladı, fakat 641'de (1243-44) Vali İbn Halâs'ın Sebte'yi İfrîkiye Meliki Yahyâ b. Abdülvâhid'e bağlama arzusuna karşı çıkması yüzünden Endülüs'e sürülünce faaliyetleri yarıda kaldı.

Endülüs'te yedi yıl ikamet ettiği Meriye'de (Almeria) semâ ve rivayetlerinin fihristini hazırladı, birçok kişiye hadis ve kıraat dersi verdi.

648'de (1250) Mâleka'ya (Malaga) taşındı. Mâleka'ya giderken uğradığı Gırnata'da birkaç gün kalarak hadis rivayet etti. İbn Hatice olarak bilinen Ebû Ca'fer b. Halef'in isteği üzerine o dönemde yaşayan herkese icâzet verdi (Muharrem 648 / Nisan 1250). Aynı yılın Safer (Mayıs) ayında gittiği Mâleka'da bütün vakitini eğitim faaliyetlerine ayırdı. İlerlemiş yaşına rağmen herhangi bir hâfıza kaybı ve zaafı yaşamayan Şârrî, bu şehirde bulunduğu sürece öğrencilerini gündüzleri hadis rivayetinde bulunmaya, geceleri de kıraat dersleri vermeye devam etti. Şârrî 29 Ramazan 649'da (15 Aralık 1251) Mâleka'da vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed b. Muhammed el-Hüseynî, *Şilatü't-Tekmile li-Vefeyâti'n-naḳale* (nşr. Ebû Yahyâ Abdullah el-Kinderî), Beyrut 1426/2005, s. 180; İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî, *Şilatü's-Sıla* (nşr. E. Lévi-Provençal), Rabat 1937, s. 152; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela*, XXIII, 275-278; a.mlf., *Ma'rifetü'l-kurâ'a* (Altıkulaç), III, 1298-1299; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, IV, 187-188; İbnü'l-Kâdî, *Cezvetü'l-iktibâs*, Rabat 1974, II, 486; Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 333; Abdülkâdir Zimâme, "Ebû'l-Hasan el-Ġâfîkî", *el-Menâhil*, XXIV, Rabat 1982, s. 306-315; İsmail E. Erünsal, "Kütüphanesi", *DİA*, XXVII, 22.

HALİT ÖZKAN

ŞART

Mantıkta iki önermeden birini değerine bağlayan edat.

Mantıkta düşüncenin temel malzemesini sağlayan kavramların birbiriyle olan ilişkisini konu alan önermelerin analizi büyük önem taşımaktadır. Klasik mantıkta önermeler yüklemli (hamliyye) ve şartlı (şartıyye) olmak üzere ikiye ayrılır. Yüklemli önerme konu (mevzu), yüklem (mahmûl) ve bağlaçtan (râbita) oluşan, olumlu veya olumsuz hüküm bildiren basit önerme türüdür: "Hava yağışlıdır; hava yağışlı değildir" gibi. Şartlı önermeler iki önermenin "ise, ya, veya, ya da" gibi şart ve seçenek bildiren edatlarla birbirine bağlanmasıyla meydana gelir: "Güneş doğarsa gündüz olur", "Ya gündüz olur veya güneş batmış olur" gibi. Arapça'da bitişik şartlı önermeler "izâ kâne, küllemâ kâne, metâ kâne, in kâne"; ayrık şartlı önermeler "immâ en yekûne, ve immâ en yekûne" şeklinde ifade edilmektedir (İbn Sînâ, s. 37). Bir başka anlatımla bir önermede bağlaç kaldırıldığında geriye iki kelime (terim) kalıyorsa yüklemli önermedir: "Hava, yağışlı". Eğer bağlaç kaldırıldığında geriye iki terim değil iki cümlecik kalıyorsa şartlı öner-

medir: "Güneş doğar", "Gündüz olur"; "Gündüz olur", "Güneş batmış olur." İki cümlecikten oluşan şartlı önermede birincisine "mukaddem", ikincisine "tâli" adı verilir.

Klasik mantıkta şartlı önermeler bitişik (muttasıl) ve ayrık (munfasıl) şeklinde iki kısımda değerlendirilir. a) Bitişik şartlı önermeler. Şartlı önermelerde mukaddem ve tâlinin olumluda birleşmesine ve olumsuzda birleşmemesine dair yargıda bulunuluyorsa bunlara bitişik şartlı önermeler denilir: "Ne zaman yağmur yağarsa yerler ıslanır." "Ne zaman yağmur yağarsa yerler kuru olur değildir." Bu örneklerden ilkinde mukaddem ile tâlinin birlikteliğine vurgu yapılmıştır; yani mukaddem olan "yağmur yağar" ile tâli olan "yerler ıslanır" önermelerinin ikisi de aynı zamanda gerçekleşir. İkinci önermede mukaddem olan "yağmur yağar" ile tâli olan "yerler kuru olur değildir" ifadelerinin birleşmesine dair yargıda bulunulmuştur. Buna göre birinci önermeye bitişik şartlı olumlu, ikincisine bitişik şartlı olumsuz adı verilir. b) Ayrık şartlı önermeler. Bu tür önermelerde mukaddem ile tâlinin birbirini ortadan kaldırmasına (nefiy) dair yargıda bulunulur. Bu şekildeki önermelerin olumlu-olumsuzda önermeyi meydana getiren iki tarafın ayrılmasının gerçekleşmesi, olumsuzunda ise gerçekleşmemesine hükmedilir: "Ya gündüz olur veya güneş batmış bulunur." Burada mukaddem ile tâlinin ayrılmasına hükmedilmiştir, yani biri varsa diğeri yoktur. Şu halde bu olumlu bir ayrık şartlı önermedir. "Bir şey taş ise ağaç değildir" önermesi olumsuz bir ayrık şartlı önermedir.

Fıkıhçıların ayrık şartlı önermeleri "sebr" ve "taksim" diye adlandırdıkları bilinmektedir. Klasik dönem Batı mantıkçıları yüklemli önermelere basit ve kategorik, birden fazla konu ve yüklemi bulunanlara birleşik önermeler demişlerdir. İslâm mantıkçılarının şartlı dedikleri önermeler Batılılar'ca birleşik önermeler içinde değerlendirilmektedir. Birçok çeşidi olan birleşik önermelerden İslâm mantıkçıları sadece bitişik şartlı ve ayrık şartlı önermeler üzerinde durmuşlardır (Öner, s. 46-47).

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), I, 1013-1018; Fârâbî, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî* (nşr. Refik el-Acem), Beyrut 1985, I, 146-147; İbn Sînâ, *eş-Şifâ' el-Mantık (I)*, s. 37; Necatî Öner, *Klasik Mantık*, Ankara 1986, s. 46-47; Şafak Ural, *Temel Mantık*, İstanbul 1995, s. 51, 64; Ferid Cebr v.dğr., *Mevsû'atü muştalahâti 'ilmi'l-mantık 'inde'l-Arab*, Beyrut 1996, s. 426-434.

MAHMUT KAYA